

ԵՐԵՎԱՆՅԱՆ ՀՈՉԱԿԱԳԻՐ

ապացուցողական բժշկության սկզբունքները հետևողականորեն առաջ մղելու վերաբերյալ

Մենք, 2012թ. հոկտեմբերի 18-20-ը ք. Երևանում կայացած «Ապացուցողական բժշկությունը Հայաստանում՝ հորինվածք թե՛ իրականություն» միջազգային գիտաժողովի մասնակիցները՝ *գիտակցելով* մեծ թվով կարիքավորներին բժշկական օգնության որակի և գնի հավասարակշռության ապահովման դարավոր խնդրի սոցիալական նշանակությունը, *հաշվի առնելով*, որ «ապացուցողական բժշկությունը» (ԱԲ) դարձել է ժամանակակից բժշկության պարադիգմ, որի համաձայն կառուցվում են առողջապահության համակարգերը և անհատական բժշկական գործունեությունը, *նկատի ունենալով*, որ ԱԲ-ի հիմքում ընկած գիտական սկզբունքները բխում են «կլինիկական համաճարակաբանություն» (ԿՀ) գիտելիքների բնագավառից, *համարելով*, որ ԱԲ-ն հանդիսանում է բժշկության գործունեության մեջ ԿՀ մեթոդաբանության կիրառման գործիք, *համոզված լինելով*, որ ԱԲ տեխնոլոգիաները թույլ են տալիս որոշել առողջապահության ցանկացած ազգային համակարգի գերակայությունների առաջնահերթությունը, ինչպես նաև ապահովում են հիվանդների վարման Ազգային գործելակարգերի մշակումը,

ինչպես նաև

հաշվի առնելով բժշկական հանրության հայտնի պահպանողականությունը և ԱԲ գաղափարների հանդեպ բժշկական հասարակության իշխող շրջանակների, արդյունաբերական ու պետական բյուրոկրատիայի և շարքային բժիշկների մի մասի կողմից պասիվ և ակտիվ դիմադրության տարբեր ձևերի առկայությունը,

ընդունելով գործնական առողջապահության մեջ ԱԲ-ի ներդրման հետ կապված հարցերի շուրջ հասարակական քննարկումների կարևորությունը,

ընդգծելով նշված խնդիրների վերաբերյալ միջազգային համագործակցության անհրաժեշտությունը,

համարելով, որ Հոչակագրում ներկայացված դրույթները կարևոր են ոչ միայն Հայաստանի բժշկական հանրության, այլև ԱՊՀ-ն բոլոր երկրների համար,

եկանք համաձայնության և հայտարարում ենք հետևյալը

1. Կլինիկական որոշումներն ընդունելու ժամանակակից մոդելի համաձայն բժիշկի իրավասությունը որոշվում է ոչ միայն հիվանդությունների զարգացման մեխանիզմների վերաբերյալ գիտելիքների ու կլինիկական փորձի առկայությամբ, այլև գրախոսվող բժշկական ամսագրերում հրապարակված տեղեկատվությունը գնահատելու և գործնականորեն օգտագործելու հմտությամբ ու կարողությամբ: Վերջինս անհնար է առանց ԿՀ հիմունքների իմացության, որի բացակայության դեպքում բժիշկը իրազեկ չէ որակյալ տեղեկատվական հոսքերից, որոնք պետք է հանդիսանան նրա մասնագիտական գիտելիքների հիմքը:

2. Այն երկիրները, որտեղ դեռևս 15-20 տարի առաջ ԿՀ ուսուցանումը դարձել է բժշկական կրթության պարտադիր բաղադրիչ, հասել են առավելագույն հաջողությունների առողջապահության համակարգերի արդիականացման, ինչպես նաև կադրային բժշկական և հետազոտական ներուժի զարգացման հարցում: Մեծ Բրիտանիայում, Կանադայում, Ավստրալիայում, ԱՄՆ-ում, Շվեդիայում, Նորվեգիայում, Ֆինլանդիայում և այլ երկրներում ԱԲ առաջընթացն իրականացվում է պետական քաղաքականության մակարդակով և ամրագրվում է ինստիտուցիոնալ համակարգերի, մասնավորապես մասնագիտացված ազգային գործակալությունների ստեղծման միջոցով: Այդպիսի գործակալություններն, ինչպիսիք են օրինակ՝ NICE (Մեծ Բրիտանիա), AHRQ (ԱՄՆ), SBU (Շվեդիա) ունեն խնդիրների ցանկ, որը ներառում է առողջապահության ոլորտում կառավարության կողմից որոշումներ կայացնելու անհրաժեշտ տեղեկատվության պատրաստումը (օրինակ, անվճար տրամադրվող դեղերի և բժշկական այլ միջամտությունների ցանկի պատրաստում), կլինիկական ուղեցույցների մշակումը, հետազոտությունների առաջնահերթության սահմանումը, ԱԲ առաջընթացում առանցքային դեր ունեցող ոչ պետական

կազմակերպությունների աջակցումը (օրինակ, Կոկրենյան համագործակցություն – The Cochrane Collaboration):

3. Նախկին ԽՍՀՄ երկրներում ԱԲ գաղափարների ներթափանցումն սկսվեց 10-15 տարի առաջ, սակայն ԱԲ-ի գործնական ներդրումը մինչ այսօր կրում է մասնահատված բնույթ, քանի որ հիմնվում է առանձին բժիշկների նախաձեռնության վրա և ինստիտուցիոնալ ձևով ամրագրված չէ: ԿՀ-ն այդպես էլ չդարձել բժիշկների և առողջապահության կազմակերպիչների պատրաստման պարտադիր առարկա: Այդ իսկ պատճառով առողջապահության ազգային համակարգերի սահմանափակ միջոցները ծախսվում են ոչ նպատակահարմար առանց հաշվի առնելու բժշկական միջոցառումների արդյունավետության և անվտանգության գիտական ապացույցները:

4. Տեղեկատվական գրագիտության ցածր մակարդակը ստեղծում է նախադրյալներ բժշկական հանրության շրջանում անիրազեկության և խաբեբայության երևույթների ծախկման, ինչպես նաև առողջապահության համակարգի բոլոր մակարդակներում շահերի բախման առաջացման համար: Անիրազեկության բնորոշ օրինակ է՝ անհրաժեշտ կլինիկական գիտելիքների փոխարինումը դեղեր և բժշկական այլ ապրանք արտադրողների գովազդային տեղեկատվությամբ: Խաբեբայության բնորոշ օրինակ է՝ դեղերի և միջամտությունների նշանակումը, որոնց համար բժիշկը վարձատրվում է դեղեր և այլ բժշկական ապրանք արտադրող կազմակերպությունների ներկայացուցիչների կողմից: Պաշտոնյայի անիրազեկությունը դրսևորվում է «թափանցիկ» ընթացակարգերի և որակյալ գիտական տվյալների վերլուծության հիման վրա հրահանգների և հանձնարարականների պատրաստման գործընթացի անկարողության մեջ: Բժշկի անիրազեկությունը դրսևորվում է՝ ըստ արդյունավետություն/անվտանգություն չափանիշների չապացուցված և/կամ վտանգավոր միջամտությունների նշանակման մեջ: Հետազոտողի անիրազեկությունը դրսևորվում է վերոհիշյալի կեղծ գիտական հիմնավորման մեջ:

5. ԱՊՀ երկրներում կլինիկական հետազոտությունների որակն ակնհայտորեն բնորոշվում է ազգային բժշկական ամսագրերում գիտական հրապարակումների մակարդակով: Այդ ամսագրերում կոպտորեն խախտվում են հեղինակային իրավունքի նորմերը, չեն բացահայտվում շահերի բախումները, հրապարակումներում ներկայացվում են հետազոտությունների նպատակներին անհամապատասխան դիզայն, չափազանց ցածր է հետազոտությունների արդյունքների վիճակագրական վերլուծության որակը, ծաղկում են գրագողությունը և տվյալների կեղծարարությունը: Վերոնշյալը լիովին հատկանշական է կլինիկական հետազոտությունների տվյալների հիման վրա պաշտպանվող ատենախոսություններին:

Ներկայացված հիմնախնդիրները կրում են ինստիտուցիոնալ բնույթ և առանց դրանց առաջնահերթ լուծման առողջապահության ազգային համակարգերի հրահանգային արդիականացման բոլոր փորձերը կլինեն ապարդյուն:

Ելնելով վերը շարադրվածից, գիտաժողովի մասնակիցները Հայաստանի, ինչպես նաև ԱՊՀ այլ երկրների առողջապահության համակարգերի զարգացումը խրախուսելու համար նպատակարար են գտնում հետևյալ առավել կարևոր ցուցումները.

1. Ներառել «Կլինիկական համաճարակաբանություն» առարկան բժիշկների և առողջապահության կազմակերպիչների դիպլոմային և հետդիպլոմային կրթության, ինչպես նաև շարունակական մասնագիտական զարգացման ուսումնական ծրագրերում:
2. Ներառել կլինիկական համաճարակաբանության և կենսավիճակագրության դասավանդումը բժշկական մասնագիտությունների գծով ասպիրանտների և դոկտորանտների պատրաստման ծրագրերում: Ընդ որում պետք է առաջնահերթ համարել ատենախոսությունների ղեկավարների ուսուցանումը՝ «ուսուցանել ուսուցանողներին»:
3. Ներդնել կլինիկական համաճարակաբանություն և կենսավիճակագրություն դասավանդող մասնագետների հավաստագրման համակարգը: Ռուսաստանի

ապացուցողական բժշկության միությունը պատրաստ է հանդես գալ հավաստագրման ընթացակարգերի, ուսումնական դասընթացների և հեռահար ուսուցման մոդուլների մշակման նախաձեռնությամբ:

4. Բժշկական համալսարաններին և գիտահետազոտական ինստիտուտներին՝ ապահովել անցկացվող գիտական հետազոտությունների վիճակագրական աջակցություն՝ իրենց կառուցվածքում կենսավիճակագրության լաբորատորիաների ստեղծման միջոցով:
5. Համապատասխանեցնել բժշկական ամսագրերի հրատարակչական գործունեությունը ժամանակակից միջազգային չափորոշիչներին (Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals): Մասնավորապես՝
  - ներգրավել ամսագրերի խմբագրական խորհուրդների կամ գրախոսների կազմում կենսավիճակագրության մասնագետներին,
  - հրապարակման կանոններում ներառել շահերի բախումների բացահայտման պահանջները,
  - պարտավորեցնել հեղինակներին գրանցելու կլինիկական փորձարկումների անցկացման արձանագրությունները միջազգային գրանցամատյաններում:
6. Առողջապահության ղեկավար մարմիններին և բժշկական մասնագիտական միություններին՝ կլինիկական ուղեցույցների գործելակարգերի և չափորոշիչների մշակման գործընթացի մեջ ներգրավել կլինիկական համաձայնագրության և ապացուցողական բժշկության բնագավառների փորձագետներին:
7. Առողջապահության ղեկավար մարմիններին՝ առողջապահական ծրագրերի ֆինանսավորման վերաբերյալ վարչական որոշումներ կայացնելիս ուղղորդվել այդ ծրագրերի արդյունավետության, անվտանգության և տնտեսագիտական մատչելիության վերաբերյալ համակարգված ամփոփ տեսությունների տվյալներով:
8. Առողջապահության համակարգի բուժական և կրթական հաստատություններում բուժաշխատողների և հիվանդների համար ապահովել որակյալ տեղեկատվության հասանելիությունը: Համապատասխան կլինիկական որոշում կայացնելու համար բժիշկներին պետք է աշխատանքային տեղերում մատչելի լինեն բարձրորակ տեղեկատվության ժամանակակից աղբյուրներ՝ մասնագիտական հանդեսներ, Clinical Evidence, Cochrane library, կլինիկական որոշում կայացնելու աջակցման համակարգեր:
9. Կլինիկական համաձայնագրության և ապացուցողական բժշկության գաղափարները, սկզբունքները և մեթոդաբանությունը առաջ մղելու, ինչպես նաև համակարգված ամփոփ տեսությունների ու գերվերլուծությունների մշակման և կազմման նպատակով երաշխավորել Հայաստանում և այլ երկրներում Կոկրենյան համագործակցության տարածքային բաժանմունքների ստեղծումը:

Հոչակագրի տեքստը շարադրված է հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Բոլոր տարբերակները հավասարազոր են: Հոչակագրի տեքստը ուղարկված է նախկին ՍՄՀՄ երկրների Առողջապահության նախարարներին, Կոկրենյան համագործակցության ղեկավարությանը, Բժշկական հանդեսների խմբագիրների համաշխարհային միության ղեկավարությանը, Բժշկական կրթության համաշխարհային ֆեդերացիայի ղեկավարությանը: Հոչակագրի տեքստը տեղադրված է Հայաստանի Հանրապետության Առողջապահության նախարարության Հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի (<http://www.medlib.am>), Ռուսաստանի դաշնության Ապացուցողական բժշկության մասնագետների միության (<http://www.osdm.org>), «Բիոմետրիկա» հանդեսի (<http://www.biometrika.tomsk.ru>) ինտերնետային կայքերում: Հոչակագրի տեքստը բաց է ստորագրման համար բոլոր շահագրգիռ կողմերի կողմից: Դիմել հետևյալ հասցեով՝ 0051, Հայաստանի Հանրապետություն, Երևան, Կոմիտասի փող. 49/4, Առողջապայության ազգային ինստիտուտ, Ռուբեն Հովհաննեսյան, email: rouben@medlib.am; rouben1951@yahoo.com:

Գիտաժողովի մասնակիցներ և սույն հոշակագրի կազմողներ՝

Մավելի Բաշինսկի

Ապացուցողական բժշկության մասնագետների միության փոխնախագահ
«МЕДИАСФЕРА» հրատարակչության գլխավոր պրոդյուսեր (Ռուսաստան)

Անատոլի Ջիլբեր

բ.գ.դ., պրոֆեսոր
կրիտիկական և ռեսպիրատոր բժշկության ամբիոնի վարիչ
Պետրոզավոդսկի համալսարան (Ռուսաստան)

Նիկիտա Ջորին

բ.գ.թ., դոցենտ
ապացուցողական բժշկության դասընթացի վարիչ
Բժշկական օգտագործման միջոցների փորձագիտական կենտրոն (Ռուսաստան)

Էսթեր վան Ջուրեն

բժշկության դոկտոր
Կոկրենյան համագործակցության մաշկաբանության խմբի խմբագիր (Նիդերլանդներ)

Վասիլի Լեոնով

տ.գ.թ., դոցենտ
«БИОМЕТРИКА» հանդեսի գլխավոր խմբագիր
«БИОСТАТИСТИКА» կենտրոնի ղեկավար (Ռուսաստան)

Տատյանա Կլիմովա

բ.գ.թ.
Մ.Կ.Ամնոսովի անվ. Հյուսիսարևելյան համալսարանի բժշկական հետազոտությունների որակի
վերահսկման լաբորատորիայի վարիչ (Ռուսաստան)

Ռուբեն Հովհաննեսյան

բ.գ.դ., պրոֆեսոր
կլինիկական պաթոֆիզիոլոգիայի ամբիոնի վարիչ
Առողջապահության ազգային ինստիտուտ (Հայաստան)

Ելենա Նովիչկովա

ապացուցողական բժշկության կենտրոնի տնօրեն
ընտանեկան բժշկության ամբիոն
Ի.Մ.Սեչենովի անվ. Մոսկվայի առաջին բժշկական համալսարան (Ռուսաստան)

Վասիլի Վլասով

բ.գ.դ., պրոֆեսոր
Ապացուցողական բժշկության մասնագետների միության նախագահ (Ռուսաստան)

Կոնստանտին Վորոբյով

բ.գ.դ.
Բժշկական համալսարանի անեսթեզիոլոգիայի, ինտենսիվ թերապիայի և անհետաձգելի վիճակների
ամբիոնի պրոֆեսոր (Ուկրաինա)

Զբիշ Ֆեդորովիչ

բժշկության դոկտոր, պրոֆեսոր
Մեծ Բրիտանիայի Կոկրենյան կենտրոնի Բահրեյնի բաժանմունքի տնօրեն (Բահրեյն)

Երևան, 20 հոկտեմբերի 2012թ.